

УДК 316.7,37.03

ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СТУДЕНТІВ ПЕРШОГО КУРСУ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ»

Доцюк Л.Г., Кушнір І.Г.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У студентів першого курсу навчання спеціальності «Фізична реабілітація» визначено переважаючі стилі спілкування, особистісну спрямованість та особливості поведінки в конфліктних ситуаціях.

Ключові слова: міжособистісна взаємодія, першокурсники, стиль спілкування.

Постановка проблеми. У суспільстві в процесі соціального життя утворюється система взаємодій особистостей. Соціальні відносини мають об'єктивний характер, але для кожної людини вони, відображаючись у її внутрішньому світі, набувають особистісного сенсу, що виявляється в індивідуальних поведінці, почуттях, настроях та ін. [1]

На становлення особистості здійснюють вплив безліч чинників. Для студентів-першокурсників це, передусім, студентська група, де вони проводять велику частину свого часу. Різноманітні соціальні відносини, суб'єктами яких вони є, зумовлені різноманітністю соціальних інтересів. Саме за умови сприятливого функціонування групи, відбувається процес успішної соціалізації особистості: набуваються знання, вміння навички, розвивається особистість, встановлюються міжособистісні зв'язки та контакти. Успішність реалізації міжособистісної взаємодії пов'язана з навчальною діяльністю. Тісна співпраця вимагає трансформації та підвищення якості міжособистісної взаємодії. Повага до людської гідності, дотримання професійної честі, неупереджене ставлення до тих, хто поруч, уникнення порушення особистих і колективних прав і свобод є основою міжособистісних взаємин між студентами [2, 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему міжособистісних взаємин у групі вивчали зарубіжні та вітчизняні вчені (К. Левін, Г. Хаймен, Ф. Олпорт, М. Шеріф, Д. Майерс, М. Вебер, Т. Парсонс, Т. Титаренко, С. Максименко, Л. Ор-

бан-Лембрик, Г. Андреева, М. Ярошенко, М. Корнев, Н. Чепелева та ін.). В літературі особистість і група представлені як взаємозалежні системи (група впливає на особистість і особистість впливає на функціонування групи) [3, 4, 5].

У соціально-психологічній літературі існує багато поглядів на питання про те, як забезпечуються міжособистісні відносини, перш за все відносно системи суспільних відносин. Іноді їх розглядають в одній ланці з суспільними відносинами, в основі їх, або, навпаки, на найвищому щаблі, в інших випадках – як відображення у свідомості суспільних відносин [3, 4].

Неодмінною особливістю соціальних відносин є міжособистісний соціально-психологічний аспект. Міжособистісні відносини визначають тип взаємодії (суперництво, співробітництво), ступінь його вираження (більш або менш успішне, ефективне співробітництво). На їх формування впливають умови життєдіяльності людини, емоційна забарвленість. Емоції спонукають до дії, відіграють важливу роль у таких взаєминах, як дружба, любов, шлюб. За допомогою емоцій (переляк, сміх та ін.) людина може впливати на партнера по взаємодії, відповідно змінюючи його реакцію на предмет обговорення [6, 7].

Людину із суспільством пов'язує розгалужена система зв'язків. Основними їх елементами є суб'єкти зв'язку, предмет зв'язку – те, з приводу чого здійснюється зв'язок, і механізм свідомого регулювання взаємин між суб'єктами. Власне взаємодія є систематичними, регулярними діями суб'єктів, спрямованими один на одно-

го, що мають на меті викликати відповідну реакцію, яка – зумовлюватиме нову реакцію того, хто здійснює вплив [8].

Спілкуючись, обмінюючись інформацією, людина виробляє форми і норми спільних дій, організовує і координує їх. Це забезпечує уникнення розриву між комунікацією і взаємодією [9].

Зміст взаємодії, її смислове навантаження розкривається як на рівні окремих контактів і дій, так і в контексті спільної діяльності, яка реалізується за однією з трьох моделей: спільно-індивідуальна (кожен учасник здійснює свою частину спільної справи незалежно від інших); спільно-послідовна (спільне завдання послідовно виконує кожен учасник); спільно-взаємопов'язана (одночасна взаємодія кожного учасника з усіма іншими) [2, 8].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У вищому навчальному закладі, особливо у студентів першого курсу відбувається трансформація основних тенденцій міжособистісного спілкування і уявлення про себе у зв'язку з залученням до функціонування академічної групи, відповідно до обраної спеціальності. Спільна підготовка до навчальних занять і виконання завдань передбачає взаємодію у процесі встановлення контактів, обміну інформацією. У процесі навчання відбувається зіткнення інтересів, думок, поглядів, інколи виникають суперечки, що ускладнюють міжособистісні взаємини у студентській групі. Це зумовлює актуалізацію й необхідність формування міжособистісних взаємин студентів на засадах взаємоповаги і взаєморозуміння [3, 4].

Формулювання цілей статті. Метою нашого дослідження було вивчити особливості міжособистісних стосунків студентів першого курсу спеціальності «Фізична реабілітація».

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення особливостей міжособистісної взаємодії студентів першого курсу спеціальності «Фізична реабілітація» було проведено на базі Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича у жовтні 2017 року.

Для діагностики особливостей міжособистісних відносин застосовували методику Т. Лірі, для оцінки спрямованості особистості використовували методику Б. Басса (орієнтаційна анкета), для вивчення схильності особистості до конфліктної поведінки – методику К. Томаса, (адаптація Н.В. Гришиної), для встановлення основних тенденцій поведінки в групі і уявлення про себе – методику «Q-сортування» В. Стефансона.

Оцінюючи середні показники по основних октантах за методикою Т. Лірі виявилось, що студенти першого курсу спеціальності «Фізична реабілітація» визначили провідним для себе авторитарний стиль спілкування (перший октант) та доброзичливий стиль спілкування (сьомий октант) (рис. 1).

Помірний прояв авторитарності (51,72% опитуваних) характеризує домінуючу, енергійну, компетентну особистість, авторитетного лідера, успішного у справах, який любить давати поради, вимагає до себе поваги. У високому ж ступені прояву (48,28% опитуваних студентів) людина може мати диктаторський, владний, деспотичний характер, це тип сильної особистості, яка лідирує у всіх видах групової діяльності, у всьому прагне

покладатися на свою думку та не вміє приймати поради інших.

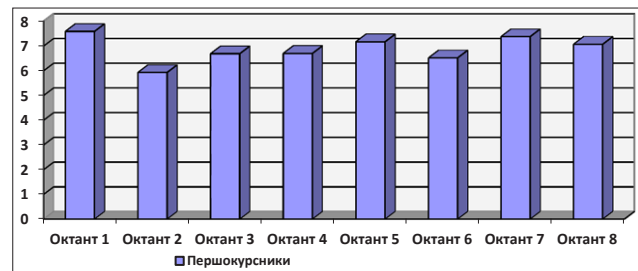

Рис. 1. Розподіл балів за основними октантами методики Т. Лірі у студентів першого курсу спеціальності «Фізична реабілітація»

Високий рівень показників за сьомим октантом свідчить про схильність студентів-першокурсників спеціальності «Фізична реабілітація» до співробітництва, кооперації, гнучкості та компромісності при вирішенні проблем і в конфліктних ситуаціях – до прагнення бути у згоді з думкою оточуючих, свідомої конформності, слідування умовностям, правилам і принципам «хорошого тону» у відносинах з людьми, ініціативності та ентузіазму у досягненні мети групи, прагнення допомагати, відчувати себе в центрі уваги, заслужити визнання і любов, товариськість, прояв теплоти і дружелюбності у відносинах. Цей показник також співвідноситься із показником спрямованості на діяльність за методикою Б. Басса. У досліджуваних студентів більше проявляється спрямованість на діяльність – 75% опитуваних (рис. 2).

Студенти першого курсу спеціальності «Фізична реабілітація» демонструють більшу зацікавленість у вирішенні ділових проблем, виконання роботи якнайкраще, орієнтовані на ділову співпрацю, здатні відстоювати задля справи власну думку, корисну для досягнення загальної мети.

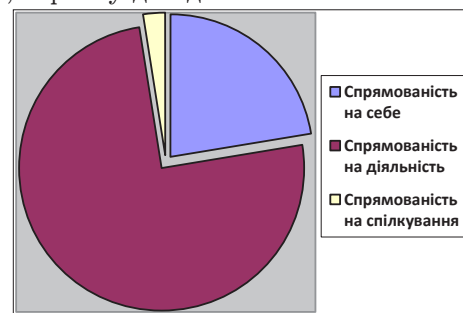

Рис. 2. Прояви особистісної спрямованості у студентів першого курсу спеціальності «Фізична реабілітація»

За результатами діагностики схильності особистості до конфліктної поведінки за методикою К. Томаса студенти-реабілітологи визначили для себе компроміс (рис. 3), як основний механізм вирішення конфлікту, що найбільш часто використовується ними у соціальній взаємодії, тобто вони використовують стратегію укладання угоди завдяки двосторонньому та вимушеному розумінню не лише власних інтересів, але й інтересів інших людей. Такі результати можуть бути пов'язані з тим, що студенти першого курсу проходять період адаптації до навчання в університеті, спря-

мовуються на роботу з людьми, тому на даному етапі ця стратегія поведінки у конфліктних ситуаціях буде найбільш зручною та важливою і для ефективного навчання і для подальшої успішної комунікації.

Рис. 3. Результати діагностики схильності особистості до конфліктної поведінки за методикою К. Томаса

Аналізуючи поведінку респондентів в конфліктній ситуації, слід звернути увагу на важливість збереження особистісних стосунків із конфліктуючою стороною. Якщо для одного з суперників особисті стосунки з іншою людиною (дружба, кохання, співробітництво тощо) не є необхідністю, то і поведінка у конфліктній ситуації має бути спрямована на співробітництво, уникнення, компроміс та пристосування.

За результатами діагностики основних тенденцій поведінки в групі і уявлення про себе встановлено, що студентам першого курсу спеціальності «Фізична реабілітація» притаманна помірна незалежність (48,28% групи (рис. 4)). Студенти прагнуть активно відстоювати власну позицію та важко приймають групові стандарти і цінності, що може проявлятися у спілкуванні проявом самостійності та суперечливою поведінкою. Це зумовлено тим, що група знаходиться тільки на стадії формування, досвід спілкування в групі тільки починає з'являтися, групові ролі та функції знаходяться на ранньому етапі розвитку.

У студентів першого курсу спеціальності «Фізична реабілітація» переважає шкала «некомунікабельність» (65,52% групи), що може бути зумовлено адаптаційним періодом і першими кроками у функціонуванні нової соціальної групи. Студенти-першокурсники певний час вивчають один одного, у групі тільки починають формуватись спільні норми і цінності, з'являються формальні та неформальні лідери; процес групової комунікації знаходиться у початковій фазі розвитку.

Амбітендентність (13,79% групи) по шкалам може свідчити не стільки про сумнів і невпевненість, скільки про певний перехідний етап, про «приміряння» ролей та функцій, а також може бути джерелом внутрішнього конфлікту особистості, що перебуває у владі протилежних тенденцій, які мають однакову виразність.

Переважає «прагнення до боротьби» (82,8% респондентів) та низький рівень «уникнення боротьби» і амбітендентність (6,9% та 10,3% відповідно) в даній групі наочно показує прагнення студентів першого курсу спеціальності «Фізична реабілітація» брати активну участь у груповому житті, домагатися більш високого статусу в системі міжособистісних взаємин своєї групи та відстоювати власну впевнену позицію в групових справах і конфліктах (рис. 5).

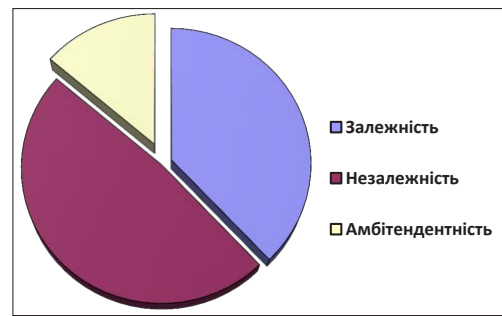

Рис. 4. Співвідношення прояву шкали «залежність – незалежність» у студентів першого курсу спеціальності «Фізична реабілітація»

Рис. 5. Співвідношення прояву шкали «прийняття боротьби – уникнення боротьби» у студентів першого курсу спеціальності «Фізична реабілітація»

Висновки дослідження і перспективи. Результати дослідження особливостей міжособистісної взаємодії студентів першого курсу спеціальності «Фізична реабілітація» свідчать про початок адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі, загалом, та до академічної групи, зокрема. Серед основних тенденцій поведінки в групі і уявлення про себе переважає незалежність, некомунікабельність та прагнення до боротьби, разом з тим першокурсники спрямовані на виконання спільної справи та вибір компромісу в якості провідної поведінки в конфліктних ситуаціях. Раннє становлення групової взаємодії та функціонування нової соціальної групи супроводжується труднощами й проблемами входження в студентське середовище; засвоєнням основних норм функціонування академічної групи, виробленням власного стилю поведінки; формуванням стійкого позитивного ставлення до майбутньої професії; посиленням почуття академічної рівності, тому студенти першого курсу спеціальності «Фізична реабілітація» з однієї сторони прагнуть бути незалежними і домінуючими, проявляючи «авторитарність» та, з іншої сторони, орієнтованими на прийняття і соціальне схвалення групи, проявляючи «дружелюбність» в міжособистісній взаємодії.

Для покращення міжособистісних стосунків варто дотримуватись деяких практичних рекомендацій для студентів та кураторів навчальних груп: залучення студентів до участі у студентському самоврядуванні, позаучбовій діяльності, де кожен окремий студент може проявити свої здібності; формування спільної групової думки, спільного групового настрою, можливості позитивного самоствердження, ко-

лективних традицій; розробка внутрішніх правил функціонування групи; заохочувати у студентів прояв спрямованості на спілкування, як найефективнішого способу взаємодії у групі; впровадження тренінгових програм для студентів-першокурсників з метою полегшення процесу адаптації та прискорення формування оптимальної взаємодії.

Список літератури:

1. Лушина П. В. Психология личностного изменения. – Кировоград: Имекс ЛТД, 2002. – 360 с.
2. Кричевский Р. Л., Дубовская Е. М. Психология малой группы. – М. 6. Изд-во МГУ, 1991. – 207 с.
3. Майерс Д. Социальная психология. – СПб. – 2007. – 794 с.
4. Орбан-Лембрик Л. Б. Комунікативний простір міжособистісних відносин // Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки. – Вип. 4. – Івано-Франківськ, 2003. – С. 130-136.
5. Бодалев А. А. Психология межличностных отношений (К 100-летию со дня рождения В. Н. Мясищева) [Текст] // Вопросы психологии. – 1993. – № 2. – С. 86-91.
6. Крайг Г., Дон Бокум, Психология развития. – 9-е изд. – СПб.: Питер, 2005 – 940 с.
7. Левин К. Разрешение социальных конфликтов. – СПб.: Речь, 2000. – С. 221.
8. Аронсон Э., Уилсон Т., Эйкерт Р. Социальная психология. Психологические законы поведения человека в социуме. – СПб: Еврознак, 2002. – 560 с.
9. Москаленко В. В., Романова В. Г. Особливості статево-рольової соціалізації в умовах трансформації суспільства // Соціальна психологія. – 2003. – № 1. – С. 107-116.

Доцюк Л.Г., Кушнір І.Г.

Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича

ОСОБЕННОСТИ МЕЖЛИЧНОСТНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ СТУДЕНТОВ ПЕРВОГО КУРСА СПЕЦИАЛЬНОСТИ «ФИЗИЧЕСКАЯ РЕАБИЛИТАЦИЯ»

Аннотация

У студентов первого года обучения специальности «Физическая реабилитация» определены преобладающие стили общения, личностную направленность и особенности поведения в конфликтных ситуациях.

Ключевые слова: межличностное взаимодействие, первокурсники, стиль общения.

Dotsuk L.G., Kushnir I.G.

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

FEATURES OF INTERPERSONAL INTERACTION IN FIRST-YEAR STUDENTS OF SPECIALTY «PHYSICAL REHABILITATION»

Summary

In first-year students of specialty «Physical rehabilitation» defined the prevailing styles of communication, personal orientation and tendency to conflict behavior.

Keywords: interpersonal interaction, first-year students, communication style.